

Balanceren tussen rauw en ratio

Kunstenaars vond hij maar 'vieze mensen'. Vittorio Roerade (1962) had als puber, dienstplichtig militair en braderieënbouwer nooit kunnen denken dat uitgerekend hij zou uitgroeien tot een gerespecteerd en succesvol kunstenaar. Momenteel is zijn eerste museumsolo-expositie te zien in het GEM in Den Haag. Het succes kwam geleidelijk, maar nu kan hij er van leven. 'Ik neem de vrijheid om dingen te laten gebeuren.'

Blue monkey world, 2006, 180 x 160 cm, acryl, olie, giethars, div.wol div. glitters op linnen
foto: Theo Bos

Chaos regeert in het atelier van Vittorio Roerade. Ogenschijnlijke chaos, want in zijn eigen, uit een kakofonie van kleuren bestaande, levende schilderij weet de kunstenaar feilloos alles te vinden. In een rustige straat van de Regentessewijk van Den Haag leeft en werkt Roerade; het atelier bevindt zich op de begane grond, de woonruimte erboven. Onverstoorbaar zet hij dagelijks zijn fantasie om in beelden, op de met kwasten, kranten, boeken, schildersdoeken, verftubes, kralen, asbakken, roerstokjes, notitieblokjes, knuffelberen en koffiemokken bezaaide ateliervloer.

Sinds een klein decennium staat de Hagenaar op de kunstkaart, en sinds een jaar of drie oogst hij serieuze erkenning, zowel bij pers als publiek. Een groter atelier zou geen overbodige luxe zijn. 'Het zou zo langzamerhand wel eens kunnen, ja', schokschoudert Roerade.

Maar hij maakt er geen haast mee. Het lijkt wel alsof hij zijn gestaag groeiende roem vooralsnog met een flinke snuf zout neemt. Haagse bluf is hem vreemd. Kunstenaar worden was gezien het milieu waaruit hij afkomstig is, geen vanzelfsprekendheid, en strookte evenmin met zijn wereldbeeld als adolescent. De jonge Vittorio volgde de Mavo en Havo en moest daarna in dienst. 'Kunstenaar worden wilde ik niet per se', vertelt hij. 'Ik was een rechtse puber: kunstenaars vond ik maar vieze mensen. Ik heb jarenlang gespeeld met soldaatjes.'

Twaalf ambachten en dertien ongelukken, dat tekende Roerade: van braderieën bouwen tot aan administratieve baantjes bij het GEB. Die laatste betrekking droeg uiteindelijk de oplossing aan. Hij glimlacht. 'Let wel, dat was in de tijd vóór de computer. Zat ik de hele dag telefoontekeningetjes te maken. Maar een man daar zei: "Je hebt talent". Dus besloot ik naar de Vrije Academie te gaan, een open instituut toentertijd, met zowel ouden van dagen als jonge mensen in voorbereiding. Eigenlijk begon het schilderen daarmee: op mijn 23ste.'

Logischerwijze volgde een opleiding op de Koninklijke Academie der Beeldende Kunsten. Achteraf zat het er toch wel in, als kind, realiseert hij zich. 'Ik had een onbestemd gevoel dat ik ergens goed in was. Ik kom uit een

gezellig arbeidersnest. Mijn vader zat in de bouw als metaalbewerker, en knutselde thuis aan motoren. Hij had een werkkamer, die de klerezooi hier aardig benadert. Mijn zus overleed op haar 23ste. Ik was toen 18, 19. Op dat moment verviel een hoop. Geld, status, auto's.. allemaal gelul. Alles was relatief geworden. Belangrijker was om het een beetje naar je zin te hebben.'

Desondanks had vader Roerade voor zijn zoon een carrière in de vakbond voor ogen. 'Je kunt beter lullen dan werken, vond hij. Kom je toch vooruit in de wereld. Of-ie nu trots op me is? Ja. "Je kunt wel zien dat je wat kunt", zei hij, toen het eerste boekje van mij uitkwam en het hier eindelijk begon te draaien, rond mijn 35ste. Een soort erkenning van een ambachtsman.'

Vlees en bloed

In zijn kunstenaarsloopbaan heeft Roerade met velerlei stijlen en materialen geëxperimenteerd. Olieverfschilderijen, aquarels, collages van verf en uitgeknipte elementen van foto's, portretten van bijenwas en pigment, haar, kralen, borduursels en werken van epoxyhars, waarin de opgeloste olieverf een eigen leven gaat leiden. Vreemdsoortige wezens, half mens, half dier. Netwerken van takken met daarop vogels en slangen. Dromerige portretten van aandoenlijke teddyberen, met daaroverheen een tekst als een spinrag, opgebouwd uit puntjes die in de epoxyhars zijn geboord. Bijna abstracte schilderijen van olieverf en was, waarin het gezicht is teruggebracht tot het zien (de ogen), spreken (de mond) en de tastzin (het reliëf ontstaan door gebruik van bijenwas).

De algemeen geleidelijke erkenning van de kunstenaar houdt min of meer gelijke tred met zijn ontwikkeling. Op de academie koos hij voor schilderkunst: eerst 'netjes schilderen en aquarelleren'. Later durfde hij meer door collageachtige elementen in zijn werken te introduceren, zoals uitgeknipte ogen en monden. 'Dat ging over de relatie tussen fotografie en schilderen', verklaart Roerade. 'Over onze illusie over materie: Wat is nu echt? De reproductie van die gefotografeerde ogen is natuurlijk meer nep dan de verf op het doek.'

Lees verder op pagina 32

Encounter, 2006, 40 x 40 cm, olie, epoxy, div. wol op linnen, foto: Theo Bos

Wat mensen als "echt" ervaren - de ogen op het doek - is een afgeleide van een afgeleide van een afgeleide. En het wordt bovendien door onze zintuigen waargenomen. Het was een bevrijding, dat ik collage überhaupt als middel mocht gebruiken. Waarom moet je schilderideeën altijd schilderen?

Het gaat in zijn werk altijd over mensen: de mens in relatie tot zijn eigen bewustzijn. 'Mensen zijn het enige dat ik de moeite waard vind om te schilderen. Hoe het is om mens te zijn en alles wat daarbij hoort. Dat is het startpunt hoe we kijken.'

Daarbij worstelde hij lange tijd met de vraag: in hoeverre kun je dingen minimaliseren? Tot hoe ver kun je dingen weghalen om het toch nog een portret te doen zijn? Roerade: 'Er is geen scheiding tussen hoofd en lijf. Portret is lijf: het is huid, vlees, het vervalt, bloedt, we worden rood in de zomer. Daarom maak ik minimale portretten. Alle onzin weggakken. Vlees en bloed. Ik vond het leuk om te kijken of het dan nog werkt, het dan nog een portret blijft. Zoals de hele familie weergeven in één portret: vier paar ogen in één kop: vader, moeder, zus en ik. Ik ben streng geweest voor mezelf, heb me traag ontwikkeld. Pas bij de jongensportretten kreeg ik het idee dat alles op zijn plek kwam. Afstand nemen, het minimaliseren van dingen. Ik hoefde die ogen niet per se te schilderen, want daarmee ontkracht je de idee dat het eigenlijk gaat om wat wel of niet waar is. Zoals een masker, en het gevoel van een geheim leven achter dat masker.'

Sterrenstof

Ook dierlijke wezens beeldt hij af, vanuit de opvatting dat wij "dierlijk" zijn, ook al mogen we zo nu en dan over ons bestaan reflecteren. Met uilenogen in portretten werd dat eerst voorzichtig vormgegeven. Langzamerhand ontstonden

er allerlei soorten vogeltjes om portretten heen. 'Dieren horen bij de magische kinderwereld', zegt Roerade. 'Het hele schilderen, iets verzinnen, heeft te maken met kind durven zijn. De fantasie durven te laten gaan. Ik ervaar de wereld als wonderschoon, spijkerhard en af en toe volstrekt absurd. Ik vind een hoop dingen poeha. Je leeft maar tijdelijk. Met als wezenlijke waarde dat je een beetje aardig voor elkaar bent. Dat is de ervaring na de dood van mijn zus. Status? Lekker belangrijk. Maar ik zoek wel erkenning, wil gezien worden. Als ik alleen op de wereld zou zijn zou ik niet exposeren. Je bent een sociaal wezen, hebt anderen nodig. Het menselijk contact is het belangrijkste wat er is.'

Hoe gevoelsmatig Roerade ook werkt, zijn voorbereiding is minitueus. Hij leest veel natuurwetenschappelijke en filosofische boeken als onderbouwing van zijn concepten. 'Ik vind het risico zo groot dat je jezelf anders zo snel wat wijsmaakt', is zijn verklaring. 'Kunst heeft een lange traditie. Je moet op zijn minst je best doen om beslagen ten ijs te komen voordat je iets presenteert aan de buitenwereld. Ik heb onder invloed van die natuurwetenschappelijke theorieën een aantal schilderijen gemaakt waarbij dingen met elkaar in verbinding staan. Dat vind ik een schitterend idee. Dat alles met alles verbonden is. We zijn letterlijk gemaakt van sterrenstof.'

In dergelijke literatuur komen ook onderwerpen als realisme in de kunst en perspectiefwerking aan de orde. 'We hebben last van de erfenis van de Renaissance', vindt Roerade. 'Dat is de beperking van ons oog. We construeren de werkelijkheid en worden continu belazerd. Zo zien we geen lucht: ervaren leegte. Maar lucht is natuurlijk substantie. Het renaissanceperspectief wordt altijd gedefinieerd als realisme in de beeldende kunst. Onzin, we creëren een illusie. Ik vind dat een vrij formele vorm van ordening van ruimte.'

Dubbelportret, 2000. Bijenwas, collage op paneel, 40 x 32 cm., collectie kunstenaar, foto: Theo Bos

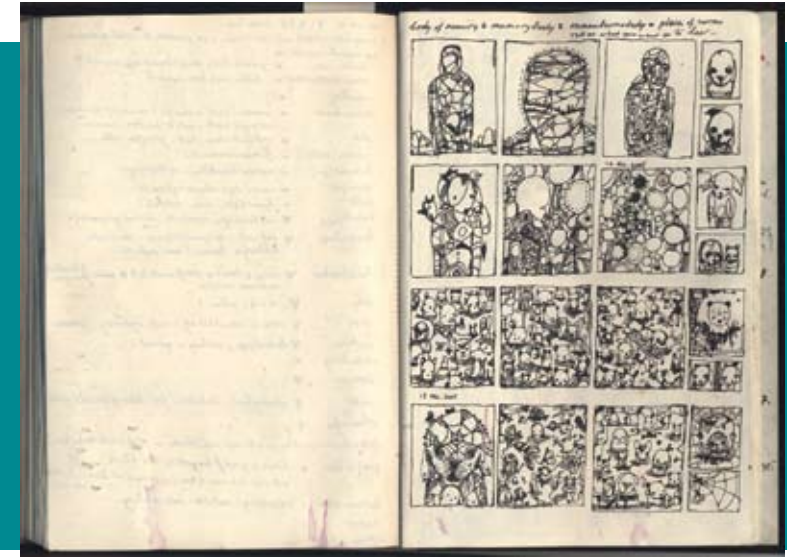
Het perspectief is een leuk instrument voor ordening van beeld, maar het blijft een constructie. Een foto berust in wezen ook op dat perspectiefdenken. Het systeem van daarvoor vind ik slimmer. In de Pre-renaissance gold: wat visueel belangrijk is, teken je het grootste. Dat is meer mijn idee van realisme. En het kubisme als idee, dat je het object ziet hoe het in de ruimte is, is in wezen ook realistischer dan het renaissancistische perspectiefdenken.'

Roerade heeft er een 'pesthekel' aan om in hokjes of stromingen te denken. 'Kunst is in de eerste instantie een kijkervaring. Die kijkervaring proberen we te plaatsen in taal, maar de kijkervaring is primair het belangrijkste. Je kunt het niet analyseren. De echte betekenis is wel voelbaar, maar niet voldoende om onder woorden te brengen. Dan verliest het iets van zijn betovering. Het blijft altijd een proces. Als je je wilt ontwikkelen, heb je een plicht tot nadenken. Daar ben ik heel calvinistisch in. Als ik de pretentie heb om jou lastig te vallen met een schilderij dan ben ik ook verplicht om mijn best te doen.'

Experimenten

Na wat magere jaren wilde Roerade voor de neveninkomsten illustrator worden, maar hij kreeg weinig werk. Om enige financiële zekerheid te hebben, gaf hij les op de Vrije Academie in Delft. Wel exposeerde hij regelmatig. Hoewel hij sinds 1996 'een eigen stem' had door zijn wasportretten - verschillende soorten bijenwas over elkaar heen - werd de kunstenaar vanaf 2003, toen hij met epoxyhars ging werken, meer "gezien". Met de epoxyhars wordt een bepaalde gelaagdheid en een grotere transparantie in de voorstelling bereikt. Om reliëf te verkrijgen wordt eerst de hars aangebracht op het doek, de achtergrond weggeschuurd en vervolgens daaroverheen geverfd. De epoxy geeft een mooie matglans, maar is wel giftig, en werkt vaak irriterend. Daarom experimenteert hij met niet-toxische vervangers, zoals acryl. 'Maar epoxy voelt heel natuurlijk aan', zegt Roerade. 'Het vloeibare karakter van het materiaal past bij mijn handschrift. Olieverf is veel stugger. Epoxy werkt met een soort gemak, al heeft het een tijd gekost om er handig in te worden. Bijenwas is ook vloeïend, maar dat werkt nog lastiger: het droogt direct nadat je het hebt verwarmd. Ik werk zo wel in een sneller tempo.'

Evenals over zijn concepten denkt de kunstenaar langdurig na over hoe hij zijn materialen zo functioneel mogelijk dient te gebruiken. Zo moest de gelaagdheid van de was in zijn portretten meer recht doen aan de menselijke huid, door transparantie en diepte als het ware te doen voelen, en werkte hij onder meer met kralen en borduursels. Haar was een van de eerste experimenten. Roerade: 'Ik vroeg me af wat er zou gebeuren als ik in mijn portretten echt haar zou gebruiken in plaats van het te schilderen. Vergelijk het met

Pagina uit een recent dagboek van Vittorio Roerade

bezweringsrituelen in Afrika, voodookunst en dergelijke. Het haargebruik in mijn schilderijen is ook een soort bezwering. Haar is raar. Sommige mensen vinden de portretten met echt haar eng, ze associëren het met dood. Ik juist met leven.'

Het experimenteren met materialen als lichaamseigen stoffen, zoals Marc Quinn dat doet, heeft zijn interesse. Inspiratie vond en vindt Roerade ook in mensen als Francis Bacon, Jan Schoonhoven, Lucio Fontana, zijn academieleraar Jan van der Pol, het karikaturale, expressionistische werk van Philip Guston, het kubisme van Picasso, de surrealistische droomtekeningen van de Nederlandse kunstenaar Paul Klemann en de conceptuele benadering van David Hockney. 'Damien Hirst's tijgerhaai is een briljant ding. of zijn kalvenkop met die rondcirkelende vliegeninstallatie. Het rauwe vind ik verrassend. Ik ervaar het niet als choquerend; het geeft een rare ontroering. Dat idee van vergankelijkheid, dood en leven. Misschien hang ik toch nog wel te zeer aan schilderen, en moet ik me weer eens wagen aan installaties.'

Installaties heeft Roerade in het verleden al vervaardigd. Tijdens een kunstenaarsinitiatief werden in een kamer objecten met wollen draadjes aan elkaar verbonden, waarbij het publiek gedwongen werd te bukken en dingen te ontwijken. Daarin vinden de spinnenwebschilderijen hun oorsprong. 'Nu ontwerp ik tekstneons, in een draadmodel, en laat ze dan uitvoeren. Ik keek als kind altijd naar het effect van neons in plasjes regenwater. Ach, er zijn altijd wel plannen. Die gaan in het grote plannenboek.'

Mag "het grote plannenboek" dan een eufemisme zijn voor plannen op de lange baan schuiven, plannenboekjes zijn er wel degelijk. Sinds jaren houdt de kunstenaar een soort ideeëndagboek bij in de vorm van kleine notitiebloks met al zijn visuele oprispingen. Dat zijn kunstwerkjes op zich, met "scribblings", aanzetten tot ideeën, woordassociaties en zelfs complete stripverhalen. Mocht er ooit een briljant idee op doek gezet zijn en door de grillen van het moment zijn overschilderd, dan is het concept altijd nog te vinden in de schetsboekjes van Roerade, die op onontkoombare wijze zijn ontwikkeling door de jaren heen laten zien. Zoals de steeds terugkomende teddybeer, die ontstond door een tekeningetje van het atoom H2O: twee cirkeltjes met een cirkel eraan vast. Een epoxy-portret van een teddybeer is opnieuw in de maak. Compleet met glitters, epoxy, haar, draad, kraaltjes en poppeogen.

Songteksten

Na representatie van zijn werk door Galerie BMB in Amsterdam ging Roerade in 2000 met Galerie Ramakers in zee, en vier jaar later ook met Galerie

Lees verder op pagina 34

The Wanderer, 2004-2005. Olieverf en epoxy op paneel, 105 x 120 cm., collectie Ilse Carpay, foto: Theo Bos

Quintessens in Utrecht. In het buitenland wordt hij vertegenwoordigd door Galerie La Feronomie in Parijs. Zijn werk 'verkoopt als een trein' en wordt ook door bedrijven aangekocht. Roerade is ambitieus en is niet meer bang voor publiciteit, zoals vroeger. 'Je kunt exposeren wat je wilt, maar als je niet op de juiste, zichtbare plekken hangt, heeft dat weinig zin. Nu geldt: hoe zorg je ervoor dat je kunt blijven schilderen? Want het is natuurlijk een raar, grillig vak. En de valkuil van ijdelheid is groot. Zelfvertrouwen is één ding, een grote bek een tweede. De kunst is een huis met vele kamers, een grote wereld. Het gevaar is dat je jezelf geweldig gaat vinden en klottedingen maakt. Soms word je in je enthousiasme meegesleurd in een fantasie, maar dat beseft je pas later. En dat noopt tot bescheidenheid. Je moet contact houden met anderen. Niet noodzakelijkerwijs met kunstenaars, die hebben het vooral over technieken. Maar gewoon over de beleving van dingen, hoe werkt het beeld?'

En dan wil Roerade het liefst twee dingen oproepen: ontroering en verwondering. 'Ik hoop dat mensen mijn kunst ervaren als echt. Zo kijk ik zelf ook naar werk van anderen. Dat iets me raakt. Dat ik niet wist dat dat kon. Zo kan de wereld ook zijn. Dat vind ik een groot vermogen van kunst. En van muziek.' Als een ode aan de muziek gebruikt Roerade vaak songteksten in zijn kunst. Strofen van nummers van Johnny Cash (The Wanderer) of Iggy Pop (The

Passenger), zijn met een automatisch handfreesje, een soort tandartsboor, puntsgewijs in de hars aangebracht. Waardoor een soort sterrenhemel of spinnenweb over een portret heen ontstaat. 'Je kunt een tekst lezen', verklaart Roerade, 'maar door het patroon van de letters gebeurt er ook iets anders, en krijg je een sterrenhemelassociatie. En een raar soort ritme. Ik probeer meerdere ritmes in een werk te verenigen. Uit een schijnbare chaos komt de ordening, die vervolgens weer wordt verstoord. Vergelijk het met een free jazz-muziekstuk. Idealiter. Maar ik ben er nog niet uit. Sommige stukken op doek zijn per ongeluk ontstaan. Maar zo kun je rake willekeur toelaten. Daar ben ik mee aan het experimenteren: of ik die ongelukjes ook opzettelijk kan laten gebeuren. Ik kan me nog steeds soms verbazen dat er spontaan iets uitkomt als ik aan het tekenen ben. En waar dat dan op gebaseerd is. Ik vul de ruimte van een structuur vaak op met decoratieve, krullerige tekeningetjes of met een soort puntjes. Maar als je gaat schilderen, werkt dat niet.'

Flubbergevoel

Het schilderen zelf geschiedt op de vloer, met het doek op de grond. Wordt er midden op het doek gewerkt, dan wordt een loopbruggetje geïmproviseerd met drie planken. Roerade probeert nu driedimensionaal bezig te zijn op een

tweedimensionaal vlak. Zijn installaties een toekomstperspectief, met de realisatie van die gelaagtheid in 3D?

Roerades voorhoofd rimpelt. 'Ik zit nu in een periode dat ik aan het "graaien" ben, oftewel aan het produceren. Ben midden in de dynamiek van het schilderen, waaruit hopelijk beeldende conclusies voortkomen. Misschien wordt het hierna wel veel rustiger of minimalistischer. Ik neem nu de vrijheid om dingen te laten gebeuren. Op de academie was er een soort "rauwe energie". Daar zitten de beelden, dacht ik. Maar ik vloog altijd uit de bocht. Dan leek het wat te worden, maar hield ik een grijze klederboel over. Pas een paar jaar geleden lukte het me met de epoxyhars om uit de energie van mijn tekeningen iets bruikbaar te maken in mijn schilderijen. Ik heb een soort raar flubbergevoel, maar ik had nooit gedacht dat ik zo'n vormeloos flubberding kon maken. En dat voelde toch waarachtig aan. Ach gossie, denk ik dan. Of ik mezelf nog kan verrassen en ontroeren? Er gebeurt iets waarvan je voelt dat het waar is. En dan volgt een "gossie-gevoel". Enerzijds moet je erop vertrouwen dat het erin zit en eruit komt, anderzijds moet je dat ook durven doen. Ik geloof niet dat je als kunstenaar een soort spontane "wilde" bent. Je geeft tenslotte ook vorm.

Mensenmensenmens, 2005. Acryl, olieverf en epoxy op paneel, 100 x 70 cm., collectie kunstenaar, foto: Piet Gispen

'Misschien ben je wel tijdelijk gek als je schildert, maar er is altijd een soort time-out. Ik kan spijkerhard rationele besluiten nemen, terwijl ik het toch laat gebeuren tijdens het werken. Het heeft een tijd geduurd totdat ik daar aan toe was. De gekte, het rauwe versus het rationele, het streng toepassen van een keuze. Ik werk nu relatief snel, al wordt de voorbereiding steeds langer. Maar als ik ga, dan ga ik. Het is de dood of de gladiolen.'

De expositie "Mensenmensenmens" is nog te zien tot en met 8 oktober. GEM, museum voor actuele kunst, Stadhouderslaan 43, Den Haag. Open: dinsdag t/m zondag 12.00 – 18.00 uur. Te koop op de tentoonstelling: "Vittorio Roerade, Fasosa" (deel 13 van Haags Palet, Stichting Haagse Beeldende Kunst en Kunstnijverheid, met een voorwoord van Maurits van de Laar; 50 blz., 2005) en het onlangs verschenen "ZOO" (uitgeverij Horus Den Haag, ontwerp Huug Schipper, Studio Tint, Den Haag; 64 blz., 2006) met recent werk van Roerade.

Brothers in Arms, 2001-2002. Olieverf op linnen, 180 x 150 cm., collectie kunstenaar, foto: Piet Gispen

